

Karol Sobków

(Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

ORCID: 0009-0006-9376-596X

Między wolnością a kontrolą: Socjologiczne refleksje nad rozporządzeniem MiCA i przyszłością kryptoaktywów

ABSTRACT

Between freedom and control: Sociological reflections on MiCA regulation and the future of crypto-assets

The article analyzes the Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) from a socio-legal perspective, emphasizing its role in regulating the rapidly evolving crypto-assets market. Unlike previous studies focused on dogmatic legal analysis, this work explores how regulations impact the fundamental ideas of decentralization and financial autonomy. Using selected sociological theories, the article highlights the tensions between the need for market stability and the values promoted by crypto-assets. The analysis points to rethinking further attempts to regulate cryptocurrencies, in view of the current and further possible violation of their basic idea - anonymity and decentralization.

Słowa kluczowe: rozporządzenie MiCA, kryptoaktywa, społeczeństwo ryzyka, technologia DLT

Wstęp

Przyjęcie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów (dalej „rozporządzenie MiCA”) do europejskiego porządku prawnego stanowi przełomowy moment w regulacji kryptoaktywów, które od lat wymykały się tradycyjnym mechanizmom kontroli instytucjonalnej. W odpowiedzi na to wydarzenie, dotychczasowa literatura przedmiotu koncentrowała się przede wszystkim na analizie i interpretacji przepisów rozporządzenia MiCA, stosując metody dogmatyczno-prawne i różne podejścia wykładni¹. Tego rodzaju badania dostarczają wiele istotnych spostrzeżeń, ale często nie uwzględniają szerszych społecznych kontekstów, w których funkcjonują kryptoaktywa.

Zjawisko kryptoaktywów, zakorzenione w idei kryptografii, decentralizacji i autonomii wprowadza nową dynamikę w relacjach między jednostkami a państwem. Opierając się

¹ Zob. np. Instytut Szkoleń Prawa Bankowego, *Monitor Prawa Bankowego*, nr 2024/07-08, który w całości poświęcony został analizie rozporządzenia MiCA. W kontekście artykułów zagranicznych zob. np. D. A. Zetzsche, F. Annunziata, D. W. Arner, R. P. Buckley, *The Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) and the EU Digital Finance Strategy*, SSRN Electronic Journal: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3725395> (dostęp: 19.10.2024 r.).

w szczególności na technologii rozproszonego rejestru (ang. *distributed ledger technology*, dalej „technologia DLT”)², kryptoaktywa oferują jednostką niezależność od tradycyjnych instytucji finansowych, ale jednocześnie zmuszają je do samodzielnego zarządzania ryzykiem.

Niniejszy artykuł odchodzi od tradycyjnych dogmatyczno-prawnych analiz i przyjmuje bardziej socjologiczne podejście do rozporządzenia MiCA, badając jego wpływ na fundamentalne wartości związane z kryptoaktywami. Perspektywa ta pozwoli zrozumieć, jak regulacje prawne mogą modyfikować społeczne postrzeganie technologii opartych na decentralizacji oraz jakie konsekwencje mogą one przynieść całemu ekosystemowi kryptoaktywów. Ostatecznym celem jest przedstawienie bardziej holistycznej analizy, która łączy aspekty prawne z kontekstami społecznymi.

Socjologiczne spojrzenie na kryptoaktywa jest niezbędne, aby uchwycić złożoność ich oddziaływania na współczesne społeczeństwa. Zrozumienie, jak innowacje finansowe kształtują relacje między jednostkami a instytucjami oraz jak prawo stara się nadążyć za dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością, wymaga analizy opartej na teoriach czołowych myślicieli społecznych. W tym celu zostaną wykorzystane koncepcje wybranych socjologów, które będą starały się wyjaśnić, dlaczego regulacja kryptoaktywów staje się jednym z najważniejszych wyzwań współczesnych czasów.

Wybór perspektywy socjologicznej wynika także z potrzeby lepszego zrozumienia, jak regulacje prawne wpływają na społeczne wartości oraz na praktyki związane z wykorzystaniem kryptoaktywów. Prawo, pełniąc funkcję narzędzia kontroli społecznej, nie tylko normuje zachowania jednostek, ale także kształtuje nowe formy interakcji i społecznej organizacji. Analiza tych zjawisk umożliwia uchwycenie napięć między nowoczesnymi technologiami finansowymi a tradycyjnymi strukturami władzy, co staje się kluczowe w kontekście oceny skuteczności oraz społecznych konsekwencji rozporządzenia MiCA.

W ten sposób niniejszy artykuł stanowi próbę połączenia podejścia prawno-socjologicznego, aby przedstawić, w jaki sposób regulacje takie jak rozporządzenie MiCA wpływają na szersze zjawiska społeczne. Przyjęte w artykule założenia mają na celu ukazanie, że regulacja kryptoaktywów wykracza poza proste ramy legislacyjne, angażując wartości, przekonania i struktury społeczne, które nieustannie ewoluują pod wpływem nowoczesnych technologii. Poprzez taką wielowymiarową perspektywę możliwe jest głębsze zrozumienie wyzwań, które stoją przed współczesnym prawodawstwem.

² P Marszałek, *Kryptowaluty – pojęcie, cechy, kontrowersje*, Studia BAS 2019, nr 1(57), s. 110. Jednak należy podkreślić, że nie każde kryptoaktywa bazują na technologii DLT, zob. w tym zakresie np. sposób technologii opracowanej dla kryptoaktywa Ethereum <https://ethereum.org/en/eth/> (dostęp 19.10.2024).

Koncepcja społeczeństwa ryzyka a idea kryptoaktywów

Przyglądając się historii rozwoju kryptoaktywów oraz środowiska, które tworzy się wokół nich, można zauważyć, że choć jest to historia stosunkowo krótka, to zarazem bardzo bogata. Zgodnie z powszechnie utrwalonym przekonaniem, przełomowym punktem w historii kryptoaktywów jest opublikowanie manifestu przez Satoshi Nakamoto, w którym to opisana zostaje idea i sposób działania Bitcoina oraz technologii blockchain. Manifest ten wprowadzał ideę umożliwiającą użytkownikom przeprowadzanie anonimowych transakcji online bez konieczności angażowania instytucji finansowych jako podmiotów nadzorujących i weryfikujących transakcje³. Celem stworzenia Bitcoina oraz technologii blockchain było zaproponowanie odpowiedzi na wzrastającą nieufność społeczną w stosunku do instytucji finansowych (która została spotęgowana kryzysem finansowym w 2008 roku) oraz przejawiające się ryzyko systemowe.

Należy jednak podkreślić, że sama idea „anonimowej gotówki” zaszczerpiona we wspomnianym manifestie sięga już końca lat 80., nawiązując do ruchu społecznego zwanego „Cyberphunk”⁴. Timothy C. May, jeden z ojców ruchu *Cyberphunk* już w 1994 roku przewidywał nadejście „cyfrowej gotówki”, która będzie anonimowa i niemożliwa do namierzenia⁵.

Bitcoin oraz technologia blockchain stały się kamieniem milowym, który przyczynił się następnie do przyspieszonego rozwoju zdecentralizowanych i kryptograficznych technologii. Technologie te następnie umożliwiły stworzenie nowych kryptoaktywów oraz rozwiązań technologicznych i finansowych, zapewniających użytkownikom decentralizację, anonimowość oraz prywatność, kreując nową alternatywę dla tradycyjnych usług finansowych⁶.

Idea Bitcoina oraz innych kryptoaktywów szeroko wpisuje się także w koncepcję społeczeństwa ryzyka Ulricha Becka, w której to jednostki przyjmują na siebie odpowiedzialność za zarządzanie ryzykiem, wcześniej kontrolowanym przez instytucje finansowe i publiczne.⁷ Beck opisuje ten

³ S. Nakamoto, *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*, 2009, s. 1. Szerzej na temat historii Bitcoina oraz wykorzystywanej technologii blockchain zob. D. Preethi, N. Khare, B. K. Tripathy, *Security and Privacy Issues in Blockchain Technology*, [w:] *Blockchain Technology and the Internet of Things*, Rashmi Agrawal (red.), 1st edn, Apple Academic Press, 2020, s. 246 oraz Z. Zheng, S. Xie, H. Dai, X. Chen, H. Wang, *An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends*, 2017 IEEE International Congress on Big Data, s. 557-559.

⁴ Ruch ten jest zakorzeniony w zasadach decentralizacji, indywidualnej autonomii i wolności od scentralizowanej władzy. Jego wpływ na społeczeństwo rozciąga się na rozwój technologii, które zmieniły globalne praktyki finansowe, komunikacyjne i prywatności, takie jak stworzenie wspomnianego Bitcoina i innych kryptoaktywów, które ucieleśniają cypherpunkowe ideały zdecentralizowanych i odpornych na cenzurę pieniędzy. Więcej na temat samego ruchu *Cyberphunk* zob. Timothy C. May, *The Cyphernomicon*, <https://cdn.nakamotoinstitute.org/docs/cyphernomicon.txt> (dostęp 22.10.2024 r.).

⁵ Timothy C. May, *Crypto Anarchy and Virtual Communities*, <https://nakamotoinstitute.org/library/virtual-communities/> (dostęp 22.10.2024 r.).

⁶ Zob. A. Socol, *Cryptocurrencies Between Utopia and Reality*, „Annals - Economy Series” 2020, nr 5, s. 200-207. Zob. również jak kryptoaktywa wykorzystywane są do pozyskiwania kapitału oraz jako narzędzie inwestycyjne: A. Kuegler, *Cryptocurrency and the SEC- How a Piecemeal Approach to Regulating New Technology Selectively Stifles Innovation*, „Connecticut Law Review” 2020, s. 993-994.

⁷ U. Beck, E. Beck-Gernsheim, *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*, Londyn 2002, s.1-2.

proces jako „indywidualizację jednostki”, który z jednej strony daje większą wolność, lecz z drugiej wymaga, by jednostki same zarządzały niepewnością i ryzykiem wynikającym z ich decyzji⁸.

Przejęcie tej inicjatywy przez jednostki wynika przede wszystkim ze wzrastającej nieufności wobec instytucji centralnych, w tym rządów i banków, a także chęci ochrony swojej prywatności⁹. Kryptoaktywa oraz technologie kryptograficzne umożliwiają bezpośrednie i anonimowe transakcje, dając jednostkom większą swobodę działania, jednak w zamian nakładają pełną odpowiedzialność za zarządzanie własnymi dobrami i ponoszeniem ryzyka. Powoduje to, że jednostki zyskują wolność od tradycyjnych mechanizmów kontroli, ale kosztem tej autonomii jest brak ochrony ze strony państwa i systemów regulacyjnych, co tworzy nowy rodzaj ryzyka finansowego¹⁰.

Ulrich Beck wskazuje, że społeczeństwo ryzyka jest nierozzerwalnie związane z procesem globalizacji, który osłabia tradycyjną suwerenność państw na rzecz społeczeństwa globalnego. W tym modelu, przepływ dóbr, usług i informacji nie jest ograniczony granicami państw, ale oddziałuje na cały świat, co potęguje globalne współzależności i wzmacnia efekty ryzyka¹¹. Sektor finansowy, działający na poziomie globalnym, stanowi doskonały przykład takiej współzależności, w której skutki kryzysów i innowacji odczuwane są na wszystkich kontynentach. Kryptoaktywa, stworzone jako alternatywa wobec tradycyjnych instytucji finansowych, również funkcjonują w globalnym obiegu, a stojące za nimi technologie dodatkowo wzmacniają ten ponadnarodowy charakter poprzez umożliwienie transakcji niezależnych od rządów i centralnych banków.

Dla prawodawców kryptoaktywa stanowią zatem potencjalne zagrożenie, które wymaga według nich odpowiednich ram regulacyjnych, aby zapewnić równowagę między innowacyjnością a bezpieczeństwem jednostki. Jednak z drugiej perspektywy, to co dla prawodawców wygląda na potencjalne zagrożenie, jest jednocześnie szansą dla indywidualnych jednostek, aby ochronić swoją prywatność.

Kryptoaktywa w ujęciu socjologiczno-prawnym

Na przestrzeni ostatnich lat kryptoaktywa oraz stojące za nimi technologie stały się znaczącym zjawiskiem społecznym, reprezentującym nie tylko innowację technologiczną, ale także kulturową i ideologiczną zmianę w kierunku decentralizacji i wolności finansowej. Kryptoaktywa podważyły autorytet banków i kontrolę państwa nad jednostkami, tworząc nową dynamikę w relacjach między

⁸ Tamże.

⁹ Sam ruch *Cyberpunk* podkreśla, że instytucje centralne oraz korporacje chcą uzyskać jak najszerszą kontrolę nad jednostkami w szczególności poprzez nakładanie licznych regulacji. Jako przykład wskazują oni próby regulacyjne kryptografii, podkreślając, że szyfrowanie jest aktem prywatnym. Zob. szerzej Eric Hughes, *A Cypherpunk's Manifesto*, <https://www.activism.net/cypherpunk/manifesto.html> (dostęp 22.10.2024 r.).

¹⁰ D.K. Rustembekova, K. Complak, *The concept and classification of legal guarantees*, „Bulletin of the Karaganda University „Law Series”” 2018, nr 91/3, s. 12.

¹¹ U. Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, Londyn 1992, s. 22-23.

jednostką a instytucjami państwowymi. Jednak szlachetne idee stojące za kryptoaktywami przyczyniły się również do przeprowadzania na szeroką skalę nielegalnych działań, w szczególności takich jak pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu¹², ze względu na anonimowy charakter transakcji oraz brak centralnych mechanizmów nadzorczych¹³.

Wskazany problem przewidział w latach 90. Timothy C. May wskazując, że prawodawcy, banki oraz korporacje będą dążyć do powstrzymania rozprzestrzeniania się kryptoaktywów, powołując się na obawy dotyczące bezpieczeństwa jednostki, prania pieniędzy, finansowania terroryzmu oraz oszustw podatkowych¹⁴. Sam Timothy C. May podkreślał, że te obawy będą uzasadnione, ale ostatecznie nie będzie się dało ich uniknąć i należy to zaakceptować¹⁵.

Kreująca się na nowa rzeczywistość doprowadziła, tak jak przewidywał to Timothy C. May, do wyścigu regulacyjnego państw, dzieląc społeczeństwo na dwie grupy: zwolenników regulacji, którzy widzą w niej szansę na zminimalizowanie ryzyka i rozwój nowych możliwości inwestycyjnych, oraz przeciwników, którzy obawiają się, że ingerencja prawna zniszczy podstawowy etos kryptoaktywów — decentralizację i anonimowość jednostek.

Roscoe Pound, ujmując prawo jako instrument kontroli społecznej, które ewoluuje wraz ze społecznymi potrzebami. W jego ujęciu prawo pełni rolę inżynierii społecznej, czyli narzędzia, które wpływa na zachowania jednostek i grup, aby osiągnąć stabilność i harmonię w społeczeństwie¹⁶. Kryptoaktywa, podważają dotychczasowy ład finansowy, oferując zdecentralizowane modele transakcji, które wymykają się tradycyjnym formom kontroli państwowej i bankowej. Manuel Castells opisuje to jako przejaw decentralizacji w społeczeństwie sieciowym, w którym struktury władzy zostają przekształcone przez dynamiczne, globalne przepływy, wykraczające poza tradycyjne, lokalne ramy¹⁷.

Istotnym pytaniem, jakie kreuje się na bazie opisywanego konfliktu, jest to, czy prawo, dążąc do regulacji kryptoaktywów, nie niszczy jednocześnie ich pierwotnej idei, opartej na decentralizacji i autonomii. R. Pound zwraca uwagę, że każda ingerencja prawna powinna wyważać różnorodne interesy społeczne, nie niszcząc równocześnie wartości, które są dla danego zjawiska kluczowe¹⁸. W przypadku kryptoaktywów główną wartością jest niezależność od centralnych instytucji, co stanowi zarówno wyzwanie, jak i zagrożenie dla tradycyjnych ram prawnych.

¹² D. S. Kerr, K. A. Loveland, K. T. Smith, L. M. Murphy Smith, *Cryptocurrency Risks, Fraud Cases, and Financial Performance*, Risks 2023, nr 11(3):51, s. 4-11.

¹³ G. P. Dwyer, *Regulation of Cryptocurrencies*, [w:] *“Understanding Cryptocurrency Fraud”*, S. Corbet (red.), De Gruyter 2021, s. 199.

¹⁴ Timothy C. May, *The Crypto Anarchist Manifesto*, <https://nakamotoinstitute.org/library/crypto-anarchist-manifesto/> (dostęp 24.10.2024 r.).

¹⁵ Tamże.

¹⁶ R. Pound, *The Ideal Element in Law*, Indianapolis 2002, s. 180.

¹⁷ M. Castells, *The Rise of the Network Society*, West Sussex 2010, s. 500-502.

¹⁸ R. Pound, *The Ideal Element in Law...*, dz. cyt., s. 146-148.

Zgodnie z ideą inżynierii społecznej, prawo jest narzędziem mającym łagodzić konflikty, zarządzać ryzykiem oraz zapewniać współpracę społeczną¹⁹. Kryptoaktywa wprowadzają nową dynamikę, w której jednostki zyskują większą kontrolę nad swoimi środkami finansowymi, jednakże kosztem ograniczenia kontroli, jaką sprawują państwa nad przepływem kapitału. W kontekście kryptoaktywów prawo zdaje się balansować między dwoma sprzecznymi interesami – potrzebą regulacji i ochrony społeczeństwa przed możliwym ryzykiem oraz koniecznością poszanowania wolności jednostek i innowacyjności technologii finansowych²⁰.

Jednym z najpoważniejszych wyzwań, przed jakimi stają organy regulacyjne, jest potencjalne wykorzystanie kryptoaktywów do prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. W literaturze dotyczącej regulacji finansowych coraz częściej pojawiają się głosy krytykujące kryptoaktywa za ich anonimowy charakter oraz łatwość, z jaką transakcje mogą odbywać się ponad granicami państwowymi²¹. Mechanizmy anonimowości, które stanowią fundament kryptoaktywów, podważają tradycyjne środki przeciwdziałania praniu pieniędzy (dalej „AML”) i finansowaniu terroryzmu (dalej „CTF”), co tworzy paradoks, który przewidywał Timothy C. May – państwa w związku z tym będą tworzyć kolejne nowe regulacje, mające na celu próbę śledzenia przepływu kapitału w tej przestrzeni.

Przejawem próby odzyskania kontroli nad jednostkami korzystającymi z kryptoaktywów jest nakładanie przez coraz więcej państw i instytucji międzynarodowych obowiązku stosowania regulacji AML i CTF na giełdy kryptoaktywów oraz innych dostawców usług pośredniczących w obrocie. Celem jest minimalizowanie ryzyka związanego z nielegalnym wykorzystaniem kryptoaktywów, jednakże regulacje te stoją w opozycji do pierwotnych idei kryptoaktywów – decentralizacji oraz ochrony prywatności użytkowników.

„Poznaj swojego klienta” (dalej „KYC”), które obligują giełdy kryptoaktywów do identyfikacji użytkowników, ograniczają ich anonimowość. Przepisy te zostały nałożone przez wiele państw na operatorów giełd kryptoaktywów, aby ułatwić śledzenie transakcji i przeciwdziałać potencjalnym przestępstwom finansowym. W teorii kontrola ta służy ochronie rynku przed nielegalnym przepływem środków, jednakże wiąże się również z ograniczeniem wolności, którą cenią sobie użytkownicy kryptoaktywów. Jak zauważa Pound, w systemie prawnym każda forma regulacji powinna dążyć do harmonii społecznej, ale bez zniszczenia wartości i interesów kluczowych dla danych grup²², co w tym przypadku zostaje naruszone przez prawodawców.

Jürgen Habermas, analizując sferę publiczną i zasady demokracji deliberatywnej, postuluje, aby regulacje prawne były wynikiem otwartego, inkluzywnego dyskursu, w którym głos społeczeństwa

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, s. 150.

²¹ G. P. Dwyer, *Regulation of Cryptocurrencies...*, dz. cyt., s. 203.

²² Roscoe Pound, *The Ideal Element in Law...*, dz. cyt., s. 84.

ma istotne znaczenie. Koncepcja Habermasa opiera się na idei, że prawo, aby zyskać społeczną akceptację, powinno powstawać w oparciu o proces racjonalności komunikacyjnej – publiczną wymianę argumentów między wszystkimi zainteresowanymi stronami²³.

W kontekście kryptoaktywów pojawia się pytanie, czy próby regulacji, często podejmowane bez wystarczającej deliberacji społecznej, rzeczywiście odzwierciedlają interesy użytkowników i entuzjastów decentralizacji. Habermas podkreśla, że prawomocność regulacji zależy od przejrzystości i uczestnictwa obywateli w procesie legislacyjnym²⁴. Obecne podejście do kryptoaktywów może być postrzegane jako technokratyczne, ograniczające zaangażowanie społeczeństwa i faworyzujące kontrolę instytucjonalną nad decentralizacją i autonomią jednostek.

Według Habermasa demokratyczny proces legislacyjny powinien być efektem świadomego i transparentnego dialogu, a nie decyzji technokratów działających w interesie stabilności rynku czy władz państwowych. Demokratyczna deliberacja zakłada, że prawo ma służyć obywatelom, a nie jedynie zabezpieczać interesy instytucji państwowych²⁵. Proces regulacji kryptoaktywów, w którym często nie uczestniczy szeroka opinia publiczna, rodzi pytania o zgodność z zasadami demokracji deliberatywnej.

Przyjęcie technokratycznych regulacji może być interpretowane jako ograniczenie wolności obywateli do samodzielnego decydowania o kwestiach finansowych. W myśl teorii Habermasa, decyzje o regulacjach w sferze finansowej powinny wynikać z dyskursu społecznego, a nie zamkniętych analiz eksperckich, aby faktycznie odpowiadały potrzebom i aspiracjom użytkowników kryptoaktywów²⁶.

Napięcie między decentralizacją, charakterystyczną dla kryptoaktywów, a regulacyjną kontrolą państwa wpisuje się w konflikt między partycypacją publiczną a wpływem technokratycznym, który Habermas definiuje jako „deficyt demokratyczny”. Deficyt ten polega na tym, że decyzje regulacyjne są podejmowane w sposób oderwany od opinii publicznej i autentycznego zaangażowania obywateli, co może prowadzić do alienacji społecznej wobec ustanowionych norm. Habermas podkreśla, że technokratyczne podejście może skutkować regulacjami, które mimo swojej skuteczności w zakresie kontroli, podważają podstawowe wartości, takie jak wolność i samodzielność jednostek²⁷.

Zygmunt Bauman, opisując koncepcję płynnej nowoczesności, wskazuje, że współczesne społeczeństwo charakteryzuje się wysokim poziomem zmienności i niepewności. Tradycyjne struktury, które niegdyś zapewniały stabilność – takie jak prawo czy instytucje finansowe – stają się

²³ J. Habermas, *The Divided West*, Cambridge 2006, s. VIII–X.

²⁴ J. Habermas, *The Lure of Technocracy*, Cambridge 2015, s. 3–4.

²⁵ J. Habermas, *The Divided West...*, dz. cyt., s. 123.

²⁶ J. Habermas, *The Lure of Technocracy...*, dz. cyt., s. 7.

²⁷ Tamże, s. 4.

coraz mniej skuteczne w obliczu dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości technologicznej²⁸. Kryptoaktywa doskonale wpisują się w tę koncepcję, ponieważ kwestionują dotychczasowe mechanizmy kontroli i przekształcają sposób funkcjonowania systemów finansowych, które niegdyś opierały się na stabilności i przewidywalności.

Płynna nowoczesność, zdaniem Baumana, przynosi swobody, ale również i ryzyka – każdy wybór wiąże się z niepewnością co do jego konsekwencji²⁹. W przypadku kryptoaktywów swoboda finansowa, oferowana przez decentralizację, prowadzi do tego, że jednostki stają się bardziej narażone na ryzyko finansowe i niestabilność rynku, co rodzi pytanie, czy prawo powinno starać się chronić użytkowników, jednocześnie zachowując fundamentalne wartości kryptoaktywów, takie jak wolność i autonomia.

W nowoczesnym społeczeństwie, które charakteryzuje się ciągłą nieprzewidywalnością, prawodawcy często reagują z opóźnieniem na pojawiające się ryzyka, przez co nie zawsze są w stanie je uprzedzić. Powoduje to, że prawo może być z natury rzeczy opóźnione, aby szybko dostosowywać się do rozwijających technologii, co potęguje napięcie między innowacją a kontrolą. W kontekście płynnej nowoczesności, prawo jawi się jako mechanizm, który próbuje zapanować nad zmiennością, lecz jego efektywność w tym zakresie pozostaje ograniczona³⁰.

Kryptoaktywa jako zjawisko nowoczesne i dynamiczne, idealnie wpisują się w baumanowską wizję płynnej nowoczesności, w której ciągłe zmiany technologiczne wpływają na postrzeganie wolności, ryzyka i stabilności. Im więcej swobody zyskuje jednostka, tym bardziej staje się ona odpowiedzialna za swoje wybory, co z kolei wiąże się z wyższym poziomem niepewności. Dla użytkowników kryptoaktywów oznacza to konieczność zarządzania własnym ryzykiem finansowym bez wsparcia centralnych instytucji – co jednak w zamian przynosi oczekiwaną prywatność i samodzielność funkcjonowania.

Należy się jednak zastanowić, czy w przypadku kryptoaktywów, próba jakiegokolwiek podejścia regulacyjnego jest potrzebna. Jak podkreśla ruch *Cyberphunk*, prawodawcy nie są w stanie ostatecznie uzyskać kontroli nad technologiami wykorzystywanymi przez kryptoaktywa.

Rozporządzenie MiCA – próba zachowania balansu

Głównym celem rozporządzenia MiCA jest zapewnienie ochrony konsumentów, integralności rynku oraz stabilności finansowej, co staje się wyzwaniem w kontekście globalnej, zdecentralizowanej natury kryptoaktywów³¹. Przed wprowadzeniem Rozporządzenia MiCA państwa członkowskie UE

²⁸ Tamże, s. 45-46.

²⁹ Tamże, s. 88.

³⁰ Tamże, s. 69-70.

³¹ Więcej na temat celów stworzenia Rozporządzenia MiCA zob. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010 i

stosowały fragmentaryczne podejścia regulacyjne, co prowadziło do ryzyka arbitrażu regulacyjnego oraz niepewności prawnej dla podmiotów działających na rynku³².

Potrzeba harmonizacji i stworzenia jednolitych ram prawnych w skali całej Unii Europejskiej może także wynikać z faktu, że współczesne społeczeństwo, jak zauważa Manuel Castells, staje się coraz bardziej sieciowe³³. Decentralizacja, będąca jedną z kluczowych cech kryptoaktywów, wykracza poza tradycyjne formy władzy państwowej i wymusza na instytucjach adaptację do nowego modelu organizacyjnego, opartego na globalnych przepływach informacji i kapitału. Rozporządzenie MiCA może być postrzegane jako próba przywrócenia kontroli nad tymi sieciami, jednak wyzwania związane z regulacją tak dynamicznego środowiska pokazują, jak trudne jest nadążanie za rozwojem technologii, które nieustannie zmieniają sposób funkcjonowania rynków finansowych³⁴.

Zygmunt Bauman w swojej koncepcji płynnej nowoczesności podkreśla, że we współczesnym świecie nic nie jest stałe, a struktury – w tym systemy prawne – muszą nieustannie się przystosowywać³⁵. Rozporządzenie MiCA wpisuje się w tę filozofię, próbując ustabilizować i uporządkować to, co z definicji jest niestabilne i płynne. Kryptoaktywa, które symbolizują zmienność i elastyczność współczesnego społeczeństwa, stawiają przed prawem wyzwania, które często wymykają się tradycyjnym sposobom zarządzania. Baumanowska wizja świata pełnego niepewności uwidacznia się w próbach regulacyjnych, takich jak rozporządzenie MiCA, które choć dążą do wprowadzenia ładu, muszą zmierzyć się z nieustannie zmieniającą się rzeczywistością technologiczną³⁶. Przykładem tego może być chociażby próba stworzenia przez prawodawcę unijnego definicji kryptoaktywa w art. 3 ust. 1 pkt 5, w której określono, że kryptoaktywo „da się przenosić i przechowywać w formie elektronicznej z wykorzystaniem technologii rozproszonego rejestru lub podobnej technologii”. W literaturze przedmiotu skrytykowano tę definicję wskazując, że takie sformułowanie może budzić wątpliwości, co należy rozumieć przez „podobne technologie”³⁷. Z socjologiczno-prawnej perspektywy należy jednak zauważyć, że takie ogólne sformułowania mają swoje uzasadnienie. Zygmunt Bauman, rozwijając koncepcję płynnej nowoczesności, wskazuje, że współczesny świat charakteryzuje się nieustanną zmiennością i płynnością, co wymaga od systemów prawnych elastyczności i gotowości do adaptacji. Zbyt ściśle definicje mogą być zbyt statyczne, aby

(UE) nr 1095/2010 oraz dyrektyw 2013/36/UE i (UE) 2019/1937 (Dz. U. UE. L. z 2023 r. Nr 150, str. 40 z późn. zm.), motywy 1 i 4.

³² T. Frunzeti, A. C. Dumitru, *Harmonizing Virtual Currency Use in the EU- The Evolution and Impact of MiCA Regulation*, „Land Forces Academy Review” 2024, nr 29/2, s. 141.

³³ M. Castells, *The Rise of...*, dz. cyt., s. 67

³⁴ S. Shanaev, S. Sharma, B. Ghimire, A. Shuraeva, *Taming the blockchain beast? Regulatory implications for the cryptocurrency Market*, „Research in International Business and Finance” 2020, nr 51, s. 4.

³⁵ Z. Bauman, *The Individualized Society...*, dz. cyt., s. 45-46.

³⁶ Tamże.

³⁷ T. Tomczak, *Crypto-assets and Crypto-assets' Subcategories Under MiCA Regulation*, „Capital Markets Law Journal” 2022, nr 17/3, s. 367.

nadażyć za ewoluującymi technologiami³⁸. Próba tworzenia ogólnych definicji oraz przepisów, choć krytykowana przez niektórych, może być interpretowana jako wyraz tej właśnie elastyczności, która jest niezbędna w dynamicznym środowisku społecznym i technologicznym.

Rozporządzenie MiCA nie reguluje jednak wszystkich form kryptoaktywów i usług opartych na technologii DLT w równym stopniu. Na przykład w pełni zdecentralizowane giełdy oraz projekty, takie jak Bitcoin czy niektóre NFT, pozostają poza bezpośrednim zakresem rozporządzenia³⁹. Taka decyzja legislacyjna odzwierciedla uznanie, że w pełni zdecentralizowane systemy są trudniejsze do regulowania bez naruszania ich fundamentalnych zasad, takich jak anonimowość i niezależność od centralnych instytucji. Roscoe Pound, opisując koncepcję inżynierii społecznej, wskazuje, że prawo musi działać jako narzędzie równoważenia różnych interesów społecznych. W przypadku MiCA równowaga ta polega na ochronie konsumentów, ale bez ograniczania innowacyjnych możliwości kryptoaktywów⁴⁰.

Pozostawienie tych obszarów poza zakresem regulacji zapewnia przestrzeń dla innowacji i dostosowanie się do zmieniających się technologii. Sztywne regulacje mogą być nieadekwatne w dynamicznym świecie, który wymaga elastycznych rozwiązań. Bauman podkreśla, że próby narzucenia zbyt rygorystycznych zasad mogą ograniczać rozwój i innowacje, co jest niebezpieczne w kontekście szybko zmieniających się technologii⁴¹. Castells z kolei zauważa, że zbyt sztywne próby regulacji mogłyby zahamować rozwój globalnych sieci finansowych, wskazując na potrzebę równowagi między kontrolą a wspieraniem innowacji⁴².

Ulrich Beck, w swojej teorii społeczeństwa ryzyka, również wspiera podejście oparte na elastyczności. W obliczu nieprzewidywalnych i dynamicznych zagrożeń, regulacje muszą być otwarte na zmieniające się realia i gotowe do adaptacji. Beck argumentuje, że w zglobalizowanym świecie ryzyka finansowe są tak złożone, że konieczna jest międzynarodowa współpraca i ciągle dostosowywanie przepisów, aby równocześnie minimalizować ryzyka i wspierać innowacje⁴³.

Mimo to, rozporządzenie MiCA spotyka się również z krytyką za potencjalne tłumienie innowacyjności, w szczególności poprzez nałożenie szeregu restrykcyjnych wymogów i obowiązków na dostawców usług w zakresie kryptoaktywów oraz emitentów kryptoaktywów. Mając na uwadze idee i cele przyświecające kryptoaktywom, należy uznać tę krytykę za uzasadnioną. Sam Timothy C. May podkreślał, że wirtualne społeczności znajdujące się poza zasięgiem lokalnej kontroli rządowej

³⁸ Z. Bauman, *The Individualized Society...*, dz. cyt., s. 50-51.

³⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady..., dz. cyt., motyw 22.

⁴⁰ R. Pound, *The Ideal Element in Law...*, dz. cyt., s. 61.

⁴¹ Z. Bauman, *The Individualized Society...*, dz. cyt., s. 88.

⁴² M. Castells, *The Rise of...*, dz. cyt., s. 405.

⁴³ U. Beck, *Risk Society...*, dz. cyt., s. 55.

będą mogły stwarzać problemy z egzekwowaniem prawa, a prawodawcy będą starali się ten problem zminimalizować starając się nakładać restrykcyjne wymogi i ograniczenia⁴⁴.

Zakończenie

Rozporządzenie MiCA porządkuje aspekty związane ze stabilnością rynku, wywołując jednocześnie istotne napięcia wokół idei decentralizacji i autonomii, które leżą u podstaw kryptoaktywów. Choć rozporządzenie nie obejmuje projektów ani kryptoaktywów w pełni zdecentralizowanych, nadal spotyka się z krytyką jako kolejna próba odzyskania przez prawodawców kontroli nad prywatnością jednostek oraz ograniczenia rozwoju rynku kryptoaktywów poprzez wprowadzenie licznych wymogów i obowiązków.

Patrząc na przyszłość kryptoaktywów i możliwe kolejne regulacje, warto przytoczyć spostrzeżenie ruchu *Cyberphunk*, który zauważa, że rozpoczął się wyścig między rozwojem kryptoaktywów i powiązanych z nimi technologii a prawodawcami, dążącymi do ich uregulowania. Jak podkreślają członkowie *Cyberphunk*, żadna ze stron nie ustąpi, dopóki definitywnie nie przegra trwającego wyścigu⁴⁵.

W obliczu wspomnianego wyścigu konieczne jest przemyślenie, czy poszukiwanie rozwiązań prawnych zdolnych sprostać kryptoaktywom i powiązanym z nimi technologiom ma sens. Jeśli jednak przyjąć podejście zakładające dalsze próby regulacyjne, kluczowym pytaniem pozostaje, jak prawo może pozostać elastyczne i adaptacyjne, nie tracąc skuteczności w zapewnianiu stabilności i ochrony społecznej. Współczesne teorie socjologiczne podkreślają potrzebę dialogu i współpracy międzynarodowej, które mogą stać się fundamentem bardziej efektywnych i wspólnych regulacji w przyszłości.

Ostatecznie przyszłość regulacji kryptoaktywów będzie zależeć od umiejętności pogodzenia sprzecznych interesów: dążenia do stabilności i bezpieczeństwa rynków finansowych z wartościami takimi jak decentralizacja i autonomia. Rozporządzenie MiCA stanowi dotychczas najodważniejszą próbę w tym procesie, ale pozostawia otwartą kwestię, w jaki sposób zglobalizowany świat będzie dalej kształtował regulacje w tej dziedzinie oraz jak twórcy kryptoaktywów i powiązanych z nimi technologii dostosują się do nowej rzeczywistości. W obliczu szybkiego postępu technologicznego i zmieniających się uwarunkowań społecznych konieczne wydaje się promowanie szerokiej debaty społecznej, która pozwoli znaleźć równowagę między ochroną prywatności jednostek a działaniami państwa mającymi na celu ich zabezpieczenie.

⁴⁴ Timothy C. May, *Crypto Anarchy and Virtual Communities*, <https://nakamotoinstitute.org/library/virtual-communities/> (dostęp 30.10.2024 r.).

⁴⁵ Cryptography Export Laws, https://www.freeswan.org/freeswan_trees/freeswan-1.5/doc/exportlaws.html (dostęp 31.10.2024 r.).

Bibliografia

Akty prawne

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 1095/2010 oraz dyrektyw 2013/36/UE i (UE) 2019/1937 (Dz. U. UE. L. z 2023 r. Nr 150, str. 40 z późn. zm.).

Literatura

Bauman Z., *The Individualized Society*, Cambridge 2002.

Beck U., Beck-Gernsheim E., *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*, Londyn 2002.

Beck U., *Risk Society: Towards a New Modernity*, Londyn 1992.

Castells M., *The Rise of the Network Society*, West Sussex 2010.

Cryptography Export Laws, https://www.freeswan.org/freeswan_trees/freeswan-1.5/doc/exportlaws.html.

Dwyer, G. P., *Regulation of Cryptocurrencies*, [w:] “*Understanding Cryptocurrency Fraud*”, S. Corbet (red.), De Gruyter 2021.

Frunzeti T., Dumitru A. C., *Harmonizing Virtual Currency Use in the EU- The Evolution and Impact of MiCA Regulation*, „Land Forces Academy Review” 2024, nr. 29/2.

Habermas J., *The Divided West*, Cambridge 2006.

Habermas J., *The Lure of Technocracy*, Cambridge 2015.

Hughes Eric, *A Cypherpunk's Manifesto*, <https://www.activism.net/cypherpunk/manifesto.html>

Instytut Szkoleń Prawa Bankowego, *Monitor Prawa Bankowego*, nr 2024/07-08.

Kerr D. S., Loveland K. A., Smith K. T., Murphy Smith L. M., *Cryptocurrency Risks, Fraud Cases, and Financial Performance*, *Risks* 2023, nr. 11(3):51.

Kuegler A., *Cryptocurrency and the SEC- How a Piecemeal Approach to Regulating New Technology Selectively Stifles Innovation*, „Connecticut Law Review” 2020.

Marszałek P., Kryptowaluty – pojęcie, cechy, kontrowersje, *Studia BAS* 2019, nr 1(57).

May Timothy C., *Crypto Anarchy and Virtual Communities*, <https://nakamotoinstitute.org/library/virtual-communities/>.

May Timothy C., *The Crypto Anarchist Manifesto*, <https://nakamotoinstitute.org/library/crypto-anarchist-manifesto/>

May Timothy C., *The Cyphernomicon*, <https://cdn.nakamotoinstitute.org/docs/cyphernomicon.txt>.

Nakamoto S., *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*, 2009.

Pound R., *The Ideal Element in Law*, Indianapolis 2002.

Preethi D., Khare N., Tripathy B. K., *Security and Privacy Issues in Blockchain Technology*, [w:] *Blockchain Technology and the Internet of Things*, Rashmi Agrawal (red.), 1st edn, Apple Academic Press, 2020.

Rustembekova D. K., Complak K., *The concept and classification of legal guarantees*, „Bulletin of the Karaganda University „Law Series”” 2018, nr. 91/3.

Shanaev S., Sharma S., Ghimire B., Shuraeva A., *Taming the blockchain beast? Regulatory implications for the cryptocurrency Market*, „Research in International Business and Finance” 2020, nr. 51.

Socol A., *Cryptocurrencies Between Utopia and Reality*, „Annals - Economy Series” 2020, nr. 5.

Tomczak T., *Crypto-assets and Crypto-assets' Subcategories Under MiCA Regulation*, „Capital Markets Law Journal” 2022, nr. 17/3.

Zetzsche D. A., Annunziata F., Arner D. W., Buckley, R. P., *The Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) and the EU Digital Finance Strategy*, SSRN Electronic Journal: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3725395>.

Zheng Z, Xie S., Dai H., Chen X., Wang H., *An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends*, 2017 IEEE International Congress on Big Data.

ABSTRAKT

Artykuł analizuje rozporządzenie w sprawie rynków kryptoaktywów (MiCA) z perspektywy prawnosocjologicznej, podkreślając jego znaczenie w regulacji dynamicznie rozwijającego się rynku kryptoaktywów. W przeciwieństwie do dotychczasowych badań skupiających się na dogmatyczno-prawnych analizach, praca bada, jak regulacje oddziałują na fundamentalne idee decentralizacji i autonomii finansowej. Przy zastosowaniu wybranych teorii socjologicznych artykuł ukazuje napięcia między potrzebą stabilności rynkowej a wartościami promowanymi przez kryptoaktywa. Analiza wskazuje na przemyślenie dalszych prób regulacyjnych kryptoaktywów, w związku z obecnym i dalszym możliwym naruszeniem ich podstawowej idei – anonimowości i decentralizacji.

e-mail: karol@sobkow.co